

«И НАШИТЕ ДВА ЖИВОТА ДРУЖНО ДИШАТ». ЧОВЕК И ПРИРОДА В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА И ЖИВОПИС

Химн на природата

**Апарина Светлана, Кобзева Дария
Санктпетербургски държавен университет
Ръководител – Мосинец Анастасия Геннадъевна**

Днес, на втория ден от нашата програма, ще посетим Стара Загора - шестия по големина град в България, чиято история датира от 6 или 5 хилядолетие пр. н. е. От древни времена тази територия е обитавана от тракийски племена, по-късно влиза в Древна Македония, Римската империя, след това е атакувана от готите, хуните и от Османската империя. По време на руско-турската война през 1877-1878 г. Стара Загора почти изчезва от лицето на земята. Но градът, който в продължение на много векове е бил важен административен, икономически и културен център, сега е възстановен наново и днес за малко ще се докоснем до неговата впечатляваща история.

Трябва да отбележим, че Стара Загора играе важна роля в религиозен живот на българския народ. Според легендата, през 864 г. именно тук българският цар Борис приел християнството и по-късно го разпространил по цялата българска земя.

Едно предание разказва, че когато Борис все още бил езичник, градът се управлявал от болярина Цолю, който имал красива дъщеря Цветана. Резиденцията им се намирала близо до лечебния извор Аязмо в Стара Загора, до който имало затвор за политически затворници и мисионери от Византия. Веднъж Цветана тежко се разболяла, и Цолю, който полудял от скръб, помолил пленените мисионери да ѝ помогнат. Кръстили я до чудотворния извор и сякаш по магия момичето оздравяло. Борис, който по-късно научил за чудесното излекуване, повярвал в чудото и приел християнството тук. По-късно тази област се превръща в мощен християнски център и според някои свидетелства именно тук княз Борис се срещал три пъти с византийския патриарх Фотий, обсъждайки предстоящото кръщение на България. Оттогава тази област е известна като „Аязмото”, което означава лечебен извор. Сега тук се разполага великолепен парк, който е първият парк в европейски стил в България. Сега „Аязмото” поразява посетителите си с разнообразието на растителност и животни. Обаче така не е било винаги: в началото на XIX век

турските войници изсичат дъбова гора, която се намира на това място, за да осигурят безопасността на великия везир. Тогава той спира в Стара Загора по време на пътуването си през Османската империя. Ерозионните процеси са превърнали мястото в гол скалист и безводен хълм.

В края на XIX век старозагорският митрополит Методий Кусев се заема с трудната задача да възстанови тази територия. Той основава парк през 1895 г. и го кръщава на свети княз Борис-Михаил. Отначало жителите на града се отнасят скептични към дейността му, но митрополитът започва да работи усилено върху парка. Той изпраща писма до различни манастири и църковни общини във всички части на света с молбата да му изпратят семена от различни дървета. Той лично наблюдава каруци с фиданки от южните райони на Тракия, а някои от засадените от него дървета все още са живи.

Скоро обаче той се сблъска с недоволството на гражданите. Повечето жители смятат, че засаждането на гори в това място е безумие, а пасищата са по-важни за добитъка им и би било по-добре той да направи паша тук. Според легендата, Методий се въоръжавал с пръчка и пушка и отивал да гледа Азямото през нощта, за да предпази младите издънки от кози и овце, които там понякога пасяли. За щастие митрополитът успя да завърши делото на живота си и да създаде живописен горски парк, богат на растителни видове. Паркът се е превърнал в мястото, с което жителите на града се гордеят и сега. По-късно паркът е кръстен в чест на основателя – "Митрополит Методий Кусев".

И така, един мечтател успя да промени реалността и да остави след себе си безценен подарък за бъдещите поколения.

Старозагорските земи бяха пълни със смели хора, които се опитаха да променят света и положението им. По време на руско-турската война градът е център на въстанията срещу османското владичество и през живота си е видял не един бунт. Едно от такива големи въстания, което обхваща цяла България и засяга Стара Загора, по необичаен начин описва поет експресионист Гео Милев, чиято къща-музей скоро ще посетим с Вас.

Съдбата на този човек беше изключително вълнуваща и трагична. Като дете той започва да пише стихове, докато учи в гимназията в Стара Загора, публикува ръкописни списания, съставя сборници, сам ги илюстрира, а след това София, Лайпциг, Лондон, Хамбург... Искаше да възроди културата на България, да запознае жителите ѝ със съвременната европейска литература. Затова той превежда и публикува стихотворения от западноевропейски автори и дори организира театрална група в Стара Загора. Но през март 1916 г., той е призван в армия и изпратен на фронта край Дойранското езеро,

което завинаги ще промени живота му. По-късно той ще напише за това някога красиво, но изгорено от войната място:

“Езерото — кристалче на странно спокоен перламутр, в който е отразен високият лазур на октомврийското небе. <...> Когато слънцето залязва, във вълните се издига вълшебен дворец от корал и пурпурни кристали, който бавно се дроби и угасва. От високо се вижда Дойран, бял и безлюден. Там сега не живее никой. Неговите нарове и смокени презриват и падат самотни в тишината на градините. Улиците са без шум. Зданията са бяла маска на запустение. Един мъртъв град, който обаче мами с лъжовна тишина и утешително спокойствие.”

Колко красиво и в същото време колко тъжно звучат тези редове! Гео Милев рядко споменаваше природата в творчеството си, но винаги остро я чувстваше. С картината на природата се отваря произведението му „При Дойранското езеро“: тихата повърхност на водата се отразява в лазурното небе, обаче тишината на езерото измамва и не дава покой на изтощената душа. Тя само напомня за празнотата и скръбта, които са заселили този „мъртъв“ град.

Там, на Дойран, поетът е бил сериозно ранен и загубил око. През целия си кратък живот той носеше собственото „кристалче“ - изкуственото око, по което хората го разпознават след много години.

Творчеството на Гео Милев, дотогава аполитично, скоро придобива очевиден политизиран характер. Той става свидетел на революционни събития, включително и в Германия, които по-късно той отразява в произведения си. Той усеща приближаващите промени и скоро се присъединява към Българската комунистическа партия. През януари 1924 г. Гео Милев започва да издава радикално ляво списание „Пламък“, където публикува стихове и статии. Включително там е отпечатана поемата му „Септември“, посветена на комунистическото въстание на 23 септември 1923 г., което е жестоко потушено.

Поема „Септември“ се открива с описание на ужасяващите събития в природата, които бавно преминават в човешкия свят. По-долу са дадени някои откъси от поемата с превода им на руски език:

Ноцта ражда из мъртва утроба
вековната злоба на роба:
своя пурпурен гняв -
величав.

Дълбоко сред мрак и мъгла.

Из тъмни долини
- преди да се съмне
из всички балкани
из дебри пустинни
из гладни поля...

<...>

през глухи усои
през есенни жълти гори
през камънаци
вода
мътни вади
ливади
нивя
лозя
овчарски пладница
глогини
изгорели стърнища
трънаци
блата:
изпокъсани
кални
гладни
навъсени
измършавели от труд
загрубели от жега и студ
уродливи
сакати
космати...

<...>

се спуснаха всички отвред

<...>

Ночь рождает из мертвой
утробы раба вековечную
злобу:

свой пурпурный гнев –
величавый.

Во мраке глубоком и мгле.

Из темной долины
- в предутренней стыни
из горных селений
из дебрей пустынных
голодных полей

<...>

сквозь тропы глухие
по темным осенним лесам
по валунищам
воде
по канавам
по травам
вдоль садов
полей
лугов
стоянок пастушьих
прудов
по стерне непотухшей
колючкам
грязи:
изодраны
хмуры
тощи
озлоблены
одряхлевшие до поры
огрубевшие от вьюг и жары
увечные
косматые
лохматые

<...>

<p><i>с викове с вой (зад тях - на нощта вкамения свод) полетяха напред без ред неудържими страхотни велики: НАРОД!</i></p>	<p><i>нахлынули с разных сторон <...> с криками с воем (за ними ночной каменеющий свод) и вот, полетели вперед неудержимый грозный великий: НАРОД!</i></p>
---	--

Природата в произведението е напълно различна от тази, за която говорихме в предишната беседа. Тя не е обект на съзерцание, не възхищава, напротив, тя изплашва и ужасява. Но и тук природата е тясно свързана с човека: тя отразява настроението на хората – недоволство, гняв, ярост. Гео Милев майсторски интегрира природата в текста на творбата – страшна, велика и опасна природа:

<p><i>Есента полетя диво разкъсана в писъци, вихър и нощ. Буря изви се над тъмни балкани</i></p> <p><i>- мрак и блясък и гракаци гарвани ято -</i></p> <p><i>Кървава пот изби по гърба на земята. В ужас и трепет снижи се всяка хижа и дом. П о г р о м!</i></p>	<p><i>Осень летела растерзана дико в криках, во мраке и вихрях. Буря взвивалась над темными кручьями</i></p> <p><i>– мрак и блеск и стая ворон в вышине –</i></p> <p><i>Кровавый пот проступил у земли на спине Охваченный ужасом сжался каждый шалаш и дом П о г р о м!</i></p>
---	--

<i>Трясък продъни небесния свод.</i>	Треск Проломил небосвод.
--	-----------------------------

За това произведение поетът е платил с живота си. Целият тираж на "Пламяк" е конфискуван, списанието е забранено, а Гео Милев е осъден на една година затвор, глоба и лишаване от граждански и политически права за две години. Той иска да обжалва присъдата в съда, но на 15 май е извикан в полиция за „малко разяснение“ и безследно изчезва. Останките му са открити през 50-те години в един масов гроб в покрайнините на София. Гео Милев е идентифициран с помощта на точно това изкуствено око.

Къщата на Гео Милев в Стара Загора се превръща в музей през 1953 година. Идеята за трансформацията на къщата, в която Гео Милев е израснал, в музей, принадлежи на приятелите му – поетите Николай Лилиев, Николай Райнов, Иван Мирчев и др. Семейството на Гео Милев подкрепи тази идея, а също така допринесе за реставрацията на къщата до първоначалния си вид.

Отначало къщата-музей на Гео Милев има повече етнографски характер – интериорът на стаите предава атмосферата от началото на 20-ти век, когато Гео Милев е още малък. Сега експозицията на музея се състои от над 3000 лични вещи, предмети, писма, документи и книги, принадлежали на поета. През 80-те години музеят е модернизирал с драматично осветление и аудиовизуални технологии, които продължават да изумяват посетителите и днес.

В двора на къщата има стогодишен дъб, който Гео Милев е засадил със собствените си ръце. Може би това е същият дъб, който той споменава в стихотворението си „Септември“:

<p><i>Блесна над родни Балкани, издигнали пъп срещу небето и вечното слънце светкавица - гръм хрясна право в сърцето на гигантския столетен дъб.</i></p>	<p><i>Властно пронзила родные Балканы поднявшая пуп к небу и вечному солнцу молния - гром хрястнул и принял его в свое сердце столетний дуб.</i></p>
--	--

Въпреки че животът на поета беше кратък, за мнозина хора той е станал пример за подражание. Силата на характера му, както и поетичното му майсторство, могат само да ни възхищават. Въпреки всичко, което е преживял след войната, той все още е вярвал в силните хора и се надявал на справедливото, свободно бъдеще:

„Годините минават, годините се прекъсват, годините бързат - вятърът свири и старата гора се люлее, дълбоки подземни гърмежи разтърсват мирното земя, далечна светлина осветява черния хоризонт, бурята идва, бурята се приближава, бурята бучи, бурята се пръсва - и мирният селянин, търпеливият орач, е принуден да напусне ралото в средата на бразди, вдигнете главата на воина срещу мълнията, която разкъсва небето, напрегнете мускулите му, издуйте гърдите му и тръгнете с бързия ураган, за да създадете напълно нова ера! ... ”

Нека и ние с вас да вярваме в светлото бъдеще и да създаваме нова, прекрасна и велика епоха.